

VNO-NCW moet hand in eigen boezem steken

VNO-NCW-voorzitter Ingrid Thijssen stelde onlangs in NRC dat het Nederlandse vestigingsklimaat in een vrije val zit en de overheid direct moet ingrijpen. Als voorbeeld gaf zij het capaciteitstekort op het elektriciteitsnet en de dalende onderwijskwaliteit. Volgens Thijssen betalen bedrijven belasting waaruit de politie, zorg en onderwijs worden gefinancierd. Een kernpunt in haar betoog is dat we met vuur spelen als we over een mogelijk krimpend bestemmingsnetwerk van Schiphol-KLM spreken. Moet VNO-NCW niet ook naar zichzelf kijken? En is de vraag niet veel breder?

De concurrentiepositie van onze steden en regio's is van veel factoren afhankelijk. De Regional Competitiveness Index van het departement voor regionaal en stedelijk beleid van de Europese Commissie (DG Regio) onderscheidt wel 75 variabelen die meewegen. Niet elke regio en bedrijfstak concurreert met alle andere; door lokale specialisaties ontstaan specifieke markten waarop het vestigingsklimaat uitmaakt. In vergelijking met Antwerpen streeft de Rotterdamse haven naar een groene en digitale economie en meet Eindhoven zich met collega-techregio's binnen en buiten Europa.

Rol overheid

Volgens DG Regio doen ze dat niet onverdienstelijk: vrijwel alle Nederlandse regio's staan in de meting van 2019 in de top. Mondiaal staat Nederland volgens het World Economic Forum zesde. Door de verschillende markten waarop wordt geconcentreerd, zijn niet alle vestigingsplaatsfactoren even belangrijk. DG Regio onderscheidt voorwaardenscheppende basisfactoren (binnenlandse infrastructuur, een stabiel en betrouwbaar overheidsapparaat en de kwaliteit van onderwijs), matching van de hoeveelheid en kwaliteit van arbeid in bestaande en toekomstige beroepen, en innovatiecapaciteit. Innovatie is breed gedefinieerd, van investeringen in en bescherming van fundamentele technologie als waterstof, bioscience en AI, tot kleinschalig toegepaste kennis.

Niet op al deze factoren dreigt het mis te gaan. De vraag is of voor de huidige maatschappelijke vraagstukken, zoals mismatches op de arbeidsmarkt, meteen 'de' overheid te hulp moet komen. Overheden zijn verantwoordelijk voor onderdelen van het vestigingsklimaat, maar het bedrijfsleven heeft zelf ook organiserend vermogen. Ondernemerschap, marktkansen en innovatie moeten vooral uit de private sector komen. Bedrijven kunnen hogere lonen betalen, beter opleiden, samenwerken met het mbo en vaste contracten bieden.

De arbeidsmarkt is de achilleshiel van de economische ontwikkeling, daarin heeft VNO-NCW gelijk. Maar regionale agenda's maken vaak evenveel verschil als nationale. Naast dit binnenlandse probleem, moeten we ons afvragen welke bedrijven we eigenlijk willen uit het buitenland. Is er ruimte voor, hebben we het passende arbeidsaanbod, welk doel dient het? Willen we nog meer landbouwexport, nog meer vakantiebestemmingen? Wie heeft daar werk aan? Zijn fiscale voordeeltjes nodig? De overheid greep in met de aankoop van aandelen Air France-KLM, maar is dat nodig voor zeggenschap? Dit levert ook morele vragen op, waarvoor buitenlandse investeerders gevoelig zijn: zij krijgen het idee dat eerlijke concurrentie wordt belemmerd. Zo heeft KLM volgens sommige buitenlandse luchtvaartmaatschappijen een voorkeurspositie op Schiphol. Dat gebeurt in meer sectoren en houdt buitenlandse bedrijven af.

Kremers

Tegelijk met de brief van VNO-NCW verscheen het rapport van staatsagent bij KLM, Jeroen Kremers, over het naleven van de voorwaarden van overheidssteun aan KLM. Dat rapport is onthullend over de overheidsafhankelijkheid van KLM. Het bedrijf is niet klaar voor de toekomst en heeft geen gezond en realistisch businessplan voor de korte en middellange termijn. Kremers onderbouwt dat het belang van KLM niet gelijk is aan het belang van Nederland.

In de regionale economie is niet bewezen dat het bestemmingsnetwerk dat voortvloeit uit de hubfunctie van Schiphol significant bijdraagt aan het vestigingsklimaat. Amsterdam en Den Haag zijn immers ook goed bereikbaar vanuit Londen. Hoe kan het dan dat VNO-NCW een onvoorbereid en niet-weerbaar bedrijf als kern aanwijst in het vestigingsklimaat?

De door VNO-NCW genoemde problemen zijn mede het gevolg van sectoren en bedrijven die hun eigen regels schrijven, terwijl de werkelijke problemen blijven liggen. Dit verklaart waarom de politiek en de Nederlandse staat nu de grootste moeite hebben met maatschappelijke vraagstukken. De overheid dient bij marktfalen in te grijpen en haar sturende rol terug te nemen.

Wat is wel nodig? Voor de enorme maatschappelijke opgaven is leiderschap van en vertrouwen in de overheid nodig. Geen enkel onderzoek betwist dat menselijk kapitaal, transparantie en vertrouwen bijdragen aan welvaart en welzijn. Dat ontstaat door een veelheid van binnenlandse en regionale factoren, met competitieve schaalvoordelen in lokale gespecialiseerde productie en consumptie, door onderlinge leverantie in de nabijheid en door de nabijheid van productiefactoren, in het bijzonder goed onderwijs.

VNO-NCW heeft zélf een sleutelrol om met de sociale partners bij te dragen aan politieke stabiliteit, een gelijk speelveld, goed onderwijs en leefbare, groene steden en gewesten. Precies zoals VNO-NCW en MKB-Nederland zelf vorig jaar aangaven te willen doen. Een bedrijfsleven dat investeert in maatschappelijk verantwoord ondernemen en in bestaande en nieuwe beroepen, van stages tot bijleren. Dan stijgt de aantrekkelijkheid en daardoor de waarde voor het buitenland vanzelf.

Frank van Oort is hoogleraar stedelijke en regionale economie aan Erasmus School of Economics en Walter Manshanden is senior onderzoeker op het gebied van regionale economie en oprichter van Netherlands Economic Observatory te Rotterdam.